

Forfatter: F.J. Billeskov Jansen
Titel: Gustav Wied
Anvendt udgave: Gustav Wied

Det Danske Sprog- og Litteraturselskab (dsl.dk)
Det Kongelige Bibliotek (kb.dk)

Gustav Wied

Indhold

- [Indledning](#)
- [Biografi](#)
- [Forfatterskabet](#)
- [Tekstoplysninger](#)
- [Bibliografi](#)

Indledning

Over for eftertiden står Gustav Wied som et menneske, der vil chokere, en *malcontent*, enten moralsk oprørt, eller fordi han under ingen omstændigheder vil regnes blandt et borgerligt flertal. Ikke en kværlant, men en forarget, som vil fremme godhed blandt mennesker.

Da han fandt sin vej i digtningen, var hans stil den geniale anskuelighed. Kernen i forfatterskabet er anekdoten, den episke episode eller dramatiske situation, altid lysende klar for vore sanser.

Biografi

Læse- og læreår.

Gustav Johannes Wied var født 6. marts 1858 på Holmegaard, Brønderslev sogn ved Nakskov. Sine livserindringer, *Digt og Virkelighed*, 1924, begynder Wied med sin fødsel: "Jordemoderen var fuld og tumlede fælt med mig. Snart havde jeg Hovedet nedad og snart Benene. Jeg tænker, det er Grunden til, at jeg altid senere har været lidt underlig...". Drengen havde et skrøbeligt helbred. Hans tiptipoldefader, der hed Albrechtsen, havde o. 1750 giftet sig på Als med en bondepige, Elisabeth Hvid, hvis navn han føjede til sit eget. Hans søn, Johan Jørgensen Wied, bosatte sig på Lolland, hvor hans søn igen, Søren Carl Wied, som forpagter, på Aalholm Ladegaard ved Nysted, blev en velhavende mand, der 1853 kunne købe Holmegaard til sin søn, Carl August Wied (1820-1914), som samme år blev viet til Catharine Caroline Boesen (1831-1910). Hun var et poetisk dybtfølelse gemyt, som fortalte eventyr for sine børn, læste Gustavs umodne poesier og mange år senere overgav ham til udgivelse *Bedstemoders Manuskript*, dvs. hendes mors ungdom, forlovelse og giftermål med Gustavs bedstefar. På Holmegaard var hun husets gode mor og havde opsynet med de talrige børn. Hun gjorde drengenes regnskab op hver lørdag og de fik af faren de prygl, de havde gjort sig fortjent til. Gustav har fortalt, at han engang ikke stod til afstraffelse, men stillede alligevel til "Ceremonien i den lave Hensigt at fryde mig over de andres Høvl. Straffen udeblev ikke. Da Fader var færdig med de Skyldige, tog han fat paa mig. Jeg protesterede naturligvis og skreg, at jeg ingenting havde gjort, men Fader bemærkede roligt, at saa havde jeg nok fortjent Pryglene en anden Gang." I god overensstemmelse med erindringerens titel, *Digt og Virkelighed*, har Gustav Wied her gjort sig selv til anekdotens uskyldige offer i stedet for den ældre bror, John, der efter Gustavs død har fortalt om episoden.

Gustav havde lykkelige år på Holmegaard, hvor han opførte tragedier med en skolekammerat fra Nakskov. Han ville være skuespiller. Men da konfirmationen var overstået i april 1873, satte faren ham i boghandlerlære i Nakskov de næste år, 1874-78, hos boghandler Fr. Wøldike i

København, hvor Gustav både kom på svir med John og smægtede i digterisk ensomhed. "Særlig", står der i erindringerne, "kan jeg huske en Aften i Frederiksberg Allé, hvor jeg sad og tænkte paa Selvmord. Det blev dog ikke til noget, hvad jeg senere ved flere Lejligheder dybt har beklaget." (*Romaner Noveller Skuespil*, Bd. 1, 58). Henrik Ibsens *Hærmændene paa Helgeland* oplevede Wied på Det kongelige Teater, hvor det gik 1875-77. Han inspireredes til en dramatisering af *Eyrbyggja saga*, i N.M. Petersens danske oversættelse. Den unge Wieds drama om to troldkyndige kvinders kamp om en mand er desværre tabt.

6. marts 1878 skrev Gustav Wied i sine papirer: "I dag er jeg tyve Aar - men det er ogsaa det eneste, jeg er." Han havde et brændende ønske om at blive student. Det var derfor et vendepunkt, da faren 30. april gav sit minde dertil, og på 21-års fødselsdagen havde Wied fundet forunderlige visdomsord: "For at leve godt i Verden behøver man kun at være god... Det vil sige, altid at være tilfreds med sig selv... Thi kun ved at være tilfreds med sig selv, det vil sige: ikke *ønske* sig anderledes, end man er, men *arbejde* paa at *blive* anderledes, paa at blive bedre og bedre, ædlere og ædlere, føler man først den sande Livsglæde." (*Romaner Noveller Skuespil*, Bd. 1, 96). Det er godt så tydeligt at se den moralske idealisme, den *ethos*, som aldrig forlader Gustav Wied, trods hans misantropi og dødsdrift.

1880erne blev frugtbare, omend svære læse- og læreår. Studentereksamen blev en besværlig sag. Wied bestod 1. del i juli 1879, men dumpede til 2. del 1881, 1882 og 1884. 10. juli 1886 blev han student, med 2. karakter. Året efter tog han filosofikum, og med titlen cand.phil. blev han timelærer ved Sundby Realskole på Amager. Megen litterær og filosofisk læsning i firserne gav fyld til en citatbog (Kgl. Bibliotek), ganske særligt indtryk gør filosofen Rasmus Nielsens skeptiske ord om troen på Gud.

I det læsende årti har uden tvivl venskaberne været distraherende. Wied dyrkede sine venner med lidenskab. Den ene, Tage Algreen-Ussing, døde af tuberkulose 8. maj 1889. Den anden, Jørgen Andersen, som tog navneforandring til Arnstrøm, døde først 1945. Den tredje, Vilhelm Emanuel Madsen-Mygdal, forsøgte forgæves at få Gustav Wied med i et fælles stoisk selvmord. Han blev uhelbredeligt sindssyg og døde på St. Hans Hospital i Roskilde 1929.

I sommeren og efteråret 1884 havde Wied taget plads som huslærer på slottet Overgaard ved Mariager Fjord hos hofjægermester Arenstorff. Gustav Wied havde tidligt begyndt at sende artikler til små og store blade, men regelmæssigt fået dem retur. Han havde i citatbogen polemiske ord fra Kierkegaards *Øieblikket* og som eksplosion, da hans anonyme pamflet udkom o. 15. marts 1887: *Nogle Aforismer i Anledning af Interpellationen i Storeheddinge og dens Følger*. Ved et politisk møde i Storeheddinge 28. jan. 1887 havde en københavnsk smørgrosserer, Ingemann-Petersen, taget ordet og anklaget kammerherre J.P. Scavenius, alle præsters og læreres foresatte, for "at gaa paa Horehus." Skandalen udtømte sig i pjecer og artikler. Der var gejstlige for og imod Scavenius. Og det var mod præsterne, Wied vendte sig, fulminant. Gennemglødet af den seneste Kierkegaard, som "en officiel Krigserklæring til Kristendommen, Kirken og Præsterne, forinden jeg aabner en Kamp paa Liv og Død imod dem." Den kamp kom aldrig; hvor Gustav Wied senere angriber præsterne i Knagsted-romanerne, som omtales nedenfor, har han undskyldninger og forklaringer med. Men han har røbet sit slægtskab med Søren Kierkegaards holdning og polemiske stil.

Det var som gæst hos Arenstorff på Overgaard, Gustav Wied gjorde betydningsfulde kvindebekendtskaber. I sommeren 1887 traf han den kvinde, som stærkest greb ind i hans sind og sanser, Nathalia Larsen (1855-1925); hun opholdt sig på herregården som selskabsdame for hofjægermesterinde Arenstorff. Nathalia fik af Wied kælenavnet Nalle. De to blev i København intimt forbundet, med indtrædende brud og forsoning, som kan udlæses af hendes dramatiske skitser: *Man kan ikke blive ved* (1888) og *Skyldfri* (1890), samt af Wieds

Ungdomshistorier (1895), hvor hun hedder Fernanda Møller eller "Sif" efter Thors hustru. I juli 1887 skrev Wied til Nathalia sit eneste betydelige digt, trykt i tidsskriftet *Ny Jord* (1888) og i *Ungdomshistorier*. Det kan stå her som udtryk for en udfordring til den kristne tro, der fornægtes; til kvinden som mandens frelse og fordærv, til jambisk, rimfri metrik. Halvfemserdekadencens vellyst og tortur!

Jeg tror kun paa een Gud - og det er Dig!

- - -

Naar dine hvide Armes Marmorlænke
i mejslet Skønhed om min Hals sig vinder,
da vaander Sjælen sig i dybest Ve
og jubler højlydt som en dødspint Martyr,
der skuer Gudens underfulde Billed
gennem en blodrød Taagesky
af Vanvids Fryd,
af glædeblandet Sorg,
af stille Vemods taaresløgte Lykke!
I Rædslens Dæmon jeg genkender Dig ...
Dit Blik er som Jasminens Blomsterduft
en dugfyldt Julinat, naar Maanen stjæler
sit gustenblege Lys i Haven ned ...
Som Kejserkronens Taarer er dit Blik:
et Væld af Smerte bag et Gem af Purpur.

- - -

Jeg kunde sætte Dig i Himlen op
og vælte mig i Støvet for din Fod!
Jeg kunde pine Dig med djævelsk Fryd
og bade mig med Vellyst i dit Blod!
Jeg kunde stryge med en blytung Haand
ned ad dit hvide, stolte Gudelegem,
saa Fingrene sad efter i dit Kød!

- - -

Jeg drak mig drukken i dit Drueblod
og kaldte paa Dig med ukendte Navne ...
Du kommer, Engel, Dæmon, Barn og Kvinde,
Du kommer under tusind Harpers Lyd!
Jeg bær Dig hen til Klippens bratte Rand
hvor dybt i Dybet Glemselsfloden rinder.
Der styrter jeg Dig ned. Et Kvad jeg kvæder,
et vildt, vanvittigt-jublende,
et daarende, graadblandet Elskovskvad,
der stiller hver en Længsel, hvert et Savn ...

- - -

Jeg kaster mig fra Klippen i din Favn,
og Glemselsfloden skyller over Stedet,
hvor Rædsel dvæler skjult bag Lykkens Navn!

- - -

Gud eller Dæmon, jeg tilhører Dig!

Det er sandsynligt, at det langvarige forhold til Nathalia Larsen har bestemt Gustav Wieds lede ved kvindekønnet, kvindeligt ublufærdighed og utroværdighed.

August Strindberg (1849-1912) prøvede at etablere og lede et Skandinavisk Forsøgsteater i København 1887-1889. I disse år trådte Gustav Wied og Nathalia Larsen i beundrende forhold til den svenske mester som hans oversætter og skuespillere. På grundlag af et mareridt, som den syv år tidligere bortflygtede bror Ejnar Wieds hjemkomst forårsagede i familien, skrev Gustav en faderfjendsk tragedie, *En Hjemkomst*, der ikke endte med sønnens definitive bortdragen, men med hans selvmord. Det blev ikke opført på Strindbergs forsøgsteater; trykt 1889 fik det én opførelse i Glostrup Afholdsförening. Strindbergs nærværelse satte skub i Wieds dramatik. Traditionen vil, at *Jægermesterinden*, skuespil i to akter, blev skrevet 1889 (trykt 1894) og *En Bryllupsnat* 1890 (trykt 1892). Jægermesterens frue har før ægteskabet født et barn, som hun må opsøge, før hendes tungsindighed kan hæves og hun kan vende sig mod ægtemanden. Wied fik tilbud om opførelse af den makabre enakter, *En Bryllupsnat*, på Studentersamfundets frie Scene. Det skete 6. febr. 1892. Med gyselig realisme måtte de frisindede tilskuere overvære, at den 70-årige bedstemor, i sorg over at hendes svigersøn, der er enkemand, i denne nat fejrer sin nye bryllupsnat, forsøger at lokke sin 10-11-årige datterdatter Anna med i døden: "Vil du ikke gerne rejse med op til din egen Mo'r?" Da Anna læner sig frem, griber den gamle "hende med bægge Hænder omkring Halsen og trykker hende med Magt ned i Puderne, medens hun halvhøjt mumler: Lader de smaa Børn komme til mig, har han sagt." Her opstod i teatret en hysterisk bevægelse; tæppet gik ned, kom op igen, men måtte definitivt gå ned, og vi må med det radikale studentersamfund læse os til udgangen af det mesterligt planlagte forløb: Under puslen rundt finder bedstemor den flaske med røde morfindråber, hun kan drikke af for at sove, hun hælder op og tømmer, bliver usikker, synger for barnet, som er kommet sig og bliver angst; Anna skriger på barnepigen: Martine!

I forbindelse med prøverne på dette skuespil blev Gustav Wied hovedkulds forelsket og forlovet med en 17-årig skuespillerinde, Anna Halberg, som senere fejredes som Anna Larssen Bjørner (1875-1955) for sit missionsarbejde for pinsebevægelsen. Forlovelsen varede kun, til de som fingerede ægtefæller aflagde besøg hos familien. Beretningen blev til artikler i dagbladet *København* juli-okt. 1892 under titlen: "Med Blyant". Anna Halberg spillede i stykker af Wied 1898-1906.

Uden drilleri med bourgeoisiet gik det heller ikke, da Gustav Wied ægtede den stille og kritisk nøgterne Alice Tutein (1869-1958). De blev forlovet i nov. 1892. Hans mor ønskede et billede af parret. Alice ville ikke til fotografen, og Agnes Henningsen figurerede da på billedet til forældrene. Wied og Alice flyttede sammen og udsendte kort, at de 28. april 1893 havde indgået ægteskab. De boede under meget beskedne forhold i Sæby og fik en datter og to sønner. Efter det andet barns fødsel anlagdes en sædelighedssag, rejst af svigerfaren mod Wied for at have avlet to børn uden at være gift med barnemoren. 1. maj 1896 blev de borgerligt viet og barnet blev døbt.

Forfatterskabet

- [De små historier](#)
- [Store Romaner](#)
- [Satyrspil](#)
- [Dramatisk samarbejde](#)
- [Teaterfremgang](#)
- [Nye historier - og et slutspil](#)

De små historier

Det var en afgørende chance, Ove Rode (1867-1933) i 1890 gav Gustav Wied, da han åbnede det respektløse dagblad *København* for hans skarpt pointerede historier. Blandt de første *Født*: fortællerens ven forkynder sit selvmord, og da gæsten er gået, lyder et skud fra den fødte melankoliker. Historien kom ikke med i Wieds samling, *Silhuetter*, 1891.

Vi kan på én gang belyse Wieds bidrag til dagspressen og det grundstød, der ramte ham, ved at trykke fuldstændigt hans erindring fra Holmegaard: *De unge og de gamle*, med opdigtede egennavne, og her angive, hvorledes datidens nidkære justitsministerium, der havde idømt *Kjøbenhavns Børs-Tidende* en bøde for en artikel af Henrik Pontoppidan 12. dec. 1889 reagerede. Højesteret havde 1881 beslaglagt Herman Bangs *Haabløse Slægter* som usædelig. I Norge var Hans Henrik Jægers anarkistiske *Fra Kristiania Bohêmen*, 1885, beslaglagt. *De unge og de gamle* havde udtryk, som fandtes utilstedelige efter Straffelovens § 184 i *Den borgerlige Straffelov* af 10. febr. 1866. Københavns Kriminal- og Politiret idømte 16. april 1892 Gustav Wied en bøde på 100 kr. eller simpelt fængsel i 14 dage. Justitsministeriet indankede sagen for Højesteret, som 19. okt. 1892 skærpede dommen til 14 dages fængsel på sædvanlig fangekost. Wieds artikel indgår i en række *Akvareller fra Land og By*, Nr. XI: "De unge og de gamle" (rev. optryk i *Ungdomshistorier*, 1895), med friske træk bl.a. af Wieds øje for børnealderens erotik.

Der var den tiaarige Jakob, Gaardens ældste Søn. Og saa var der den lille tykke Trine nede fra Engene, hende der altid "stegte Flæsk", naar hun kom i hæftig Bevægelse. Og Smedens to Sønner, Niels Peter og Morten. Og Kirstine Vejlemands, som havde seks Fingre paa venstre Haand. Og saa var der Jakobs otteaarige Søster Sofie og deres lille fireaars Broder Harald.

De havde lukket begge Ladeportene til og legede nu Skjul i Halvmørket mellem Høstvognene og Halmbunkerne.

- Kukkuk! raabte Smedens Niels Peter.

Og da de andre kiggede i Vejret, saa' de ham sidde paa en af Tværbjælkerne oppe under Taget.

- Det kan jeg osse! sagde Jakob, og et Øjeblik efter var han oppe ad Stigen og sad ved Siden af Smededrengen og dinglede med Benene.

- Sikke no'en Skræd're! vrængede Niels Peter ad dem, der stod neden for - di er bange, di Knaldevorter!

- Kom *bare* herop! raabte Jakob - saa springer vi ned i Fo'ret!

Den tykke Trine missede lidt med Øjnene og maalte Højden. Saa smed hun Træskoene og kravlede op ad Stigen.

Lidt efter kom Kirstine ogsaa og saa Sofie og til Slut den mindste af Smededrengene.

Men den lille Harald vilde ikke med. Han stod, kalveknæet som et Andreaskors, henne i en Krog og anstillede et interessant Forsøg paa at "tisse" lige ned i et Rottehul.

- Nu springer vi! sagde Niels Peter og lod sig dumpe. Jakob fulgte øjeblikkelig efter, og den løse Halm slog sammen over Hovedet paa dem. Men straks efter dukkede de frem igen og saa' sig triumferende omkring.

- Det er evi' Sjøv! grinte Smeden og vadede gennem Halmen hen til Stigen.

- Spring Tøse! raabte Jakob.

Men Tøsene turde ikke.

- Vi ska' sgu nok faa dem ned! mente Niels Peter. - Naa Du Pivesur! sagde han til Broderen - ut med Dig!! Og han gav den lille et Puf i Ryggen, saa han trimlede.

Den tykke Trine duftede af Skræk: Jeg vil sæll! jeg vil sæll! skreg hun og baskede med Vingerne som en Høne paa en Vognstang. - Hvodden er 'et, Morten? spurgte hun den lille Smed, der sad nede i Halmen og saa' spekulativ ud.

- Det er evi' Sjov! sagde han og stødte Luften ud gennem Næsen for at rense den for Støv og Avner. - Hop Du bare! sagde han.

Og Trine hoppede og faldt paa Maven ved Siden af Morten: Det stikker! pustede hun og kløede sig paa sine nøgne Knæ.

- Tør Du ikke, Sofie? spurgte Jakob, der stod ved Siden af sin Søster.

- Puf til hinne! raadede Niels Peter.

Nej, slet ikke! sagde Jakob. - Jeg skal nok la' være, sagde han beroligende til Søsteren. - Spring Du bare sæll!

Og Sofie udstødte et upaaklageligt Hvin og lod sig dumpe.

- Naa, Kestine, sagde Smeden - ka' Du faa Rumpen med Dig?

Kirstine samlede Klæderne om sig.

- En, to ... talte Jakob.

- Jeg tør ikke! sagde hun og saa' ned for at maale Afstanden.

- Hun er bange for a' knekke di el've Fingre!, mente Smeden. - Hop nu, din Skruptaase! sagde han og puffede til hende.

Kirstine vaklede et Øjeblik paa Kanten af Bjælken, derpaa krævede hun Himlen til Vidne med et rædselsfuldt Skrig og forsvandt. Men lidt efter dukkede hun frem nede i Halmen og viste grinende alle sine hvide Tænder.

Og nu gik det op ad Stigen og ud paa Bjælken og ned i Hamlen i ét Kørevæk. Pigerne var blevet ligesaa modige som Drengene. Man tog hinanden i Hænderne og sprang ned to og to. Eller man stillede sig i Række og talte, og hele Sværmen hoppede ned paa én Gang, rodede rundt dernede mellem hverandre og skreg og lo. Den store Smede-dreng kildede den tykke Trine op ad Benene, saa hun hvinede og sprællede og duftede og laa med hele Underkroppen blottet.

Og Morten sad og saa' til og spyttede Halmstumper ud og rensede Næse og mente, at det hele var evi' Sjov. Men saa kom Jakob til at træde Kirstine Vejlemands paa den ene Haand med sin Støvlehæl, saa hun stak i at græde. Og saa vilde Pigerne ikke lege med mere.

Drengene hoppede ned endnu et Par Gange alene, men tilsidst fandt de det kedeligt, og saa holdt ogsaa de op.

Stemningen var mat, og man vidste ikke rigtig, hvad man skulde tage sig til.

Niels Peter havde stillet sig hen ved et af Vinduerne og stod nu og fangede Fluer. Han kastede dem ind i de tykke støvbelagte Spindevæve, der hang i Hjørnerne. Og fede Edderkopper med gule Kors paa Ryggen kom listende frem og aad dem.

Pigebørnene sad midt paa Gulvet paa nogle halvfylde Sække og var nær ved at komme i Totterne paa hverandre. Den tykke Trine paastod nemlig paa det bestemteste, at det var Hanen, der lavede Kyllingerne inde i Maven paa Hønsene. Noget de to andre imidlertid paa det kraftigste bestred, da enhver vidste, at Kyllingerne kom ud af Ægene.

Morten og den lille Harald sad paa Hug henne i Krogen med hver sit Halmstraa i Haanden og undersøgte med videnskabelig Alvor det fugtige Rottehul.

Den ene Portfløj ud mod Gaarden var gledet halvt op, og en bred Solstribе havde lagt sig hen over Gulvet og op over de nærmeste Bjælker.

Pludselig kom Jakob springende splitternøgen frem fra et Hjørne bag Tærskemaskinen.

- Nu skal jeg gøre Kunster! raabte han.

- Men *Jakob* dov! udbrød Søsteren forfærdet og flov.

- I skal allesammen sætte Jer op i Vognen! vedblev Jakob - saa skal jeg gøre Kunster.

Pigerne fnisede og puffede til hinanden med Albuerne. Harald og Morten glemte Rottehullet og nærmede sig med store Øjne.

Men Niels Peter vilde gøre Kunster ligesafuldt som Jakob.

- Jeg ka' staa paa Ho'edet! sagde han. Og i en Fart havde han ogsaa faaet Klæderne af sig. - Nu ska' jeg staa paa Ho'edet og saa ska' Du gaa paa Linje! sagde han.

Pigebørnene hviskede og tiskede og krøb op i Vognen, hvor de satte sig paa Agebrædtet. Og foran dem nede paa Vognbunden laa Harald og Morten og var lutter Øjne.

- Nu begynder Forestillingen! raabte Niels Peter.

- Se! se! sagde Kirstine og pegede forundret paa Smedens Mave, ti hun havde ingen Brødre.

Jakob gav sig til at danse op og ned ad Vognstangen, og Niels Peter stod paa Hovedet henne paa Sækkene med de snavsede Fødder lige i Vejret.

- Jakob er pæneste! sagde Sofie, da Broderen en Gang dansede midt ind i Solstriben fra den aabne Ladeport.

- Store Balamcerkunster! raabte Smeden og kyssede paa Fingeren, medens han holdt sig fast i Sækken med den anden Haand.

Pludselig begyndte den lille Harald ogsaa at klæde sig af.

- Du kan vove paa det! sagde Søsteren myndigt - jeg si'er det til Lise!

- Mine Herren og Damer! raabte Niels Peter - jeg er den store verdensberømte Kraftkunstner fra Paris og Konsta'tinopel!

Og han forsøgte paa at løfte en af Sækkene, men kunde ikke.

- Nu begynder Forestillingen, skreg Jakob og fo'r op ad Stigen. Og da han stod oppe paa Bjælken, fortsatte han: ti Øre for Voksne og det halve for Børn! Og derpaa gav han sig til at danse Sagtevals.

Tilskuerne klappede i Hænderne og glemte Niels Peter.

Men han gav Slip paa Sækken, stak det ene Ben ret ud i Luften og tog fat i sin store Taa, og saa snurrede han sig rundt paa det andet Ben og raabte:

- Nu gaar Møllen, mine Damer og Herrer! nu gaar den verdensberømte Balamcermølle, der maler Hvedemel og Bygmel og Ævleskiver og Pandekager paa én Gang! Hurra, min Mo'er ka' svømme! raabte han saa og lod sig trimle om og rulle hen ad Lergulvet. Derpaa blev han liggende som død med Tungen ud ad Munden og Arme og Ben spilet vidt fra hinanden.

Damerne lo og raabte Hurra, medens den lille Harald hvinede af Begejstring, og Morten hamrede med Træsko-snuderne i Vognbunden.

Men Jakob mumlede halvhøjt oppe fra Bjælken: Se, hvor han skaver sig!

Smeden sprang op fra Gulvet og kyssede paa Fingeren til Pigerne og bukkede og slog ud med Arme og Ben. Han var blevet ganske graameleret af at vælte sig rundt i Støvet. Han saa' ned ad sig og forsøgte at slaa Snavset bort med Hænderne, men Ryggen kunde han ikke rense. Jakob lo haanligt, og Pigerne pegede Fingre af ham.

Men pludselig satte Smeden i et Par lange Spring op ad Vognstangen, skrævede over de to smaa og stillede sig med Ryggen mod Damerne.

- Børst mig a'! sagde han.

Sofie og Kirstine skreg, men den tykke Trine gav ham resolut et Slag i Bagdelen med den flade Haand, saa det klaskede i Laden, og saa lo hun.

- Af for Satan, dit Lugtetru'! sagde Smeden og fo'r ned af Vognen igen.

- Det har han godt a'! sagde Jakob.

- Hva' si'er Du? sagde Smeden, der var bleven vred. - Vil Du ha' no'en Tæ'sk? sagde han.

- Da'nne a' Dig, sin Smedetamp! lød Svaret.

- Kom an! sagde Smeden og satte sig i Kampstilling. - Jeg ska' knekke Ribenene paa Dig!

Jakob begyndte at krybe ned ad Stigen.

- Du ved godt, Du ikke maa slaa! formanede Sofie.

- Næ, for han *tør* ikke! haanede Smeden.

- Hæ! sagde Jakob og rakte Tunge - jeg ska' slaa Hovedet ned i Maven paa Dig!

Men han blev alligevel rolig siddende paa et af de øverste Trin.

Harald og Morten havde rejst sig op i Vognen, og Pigebørnene strakte Hals.

Pludselig blev Ladeporten skubbet helt op, og et stærkt Lys faldt ind over Børnene. Jakobs

hvide Krop oppe paa Stigen skinnede mod det mørke Straataag.

En lille halvgammel Pige kom ind.

- I ska' op og spise! sagde hun.

Børnene sad stive og stille og svarede ikke.

- Jakob og Sofie, hvor er I? spurgte Pigen og saa' sig omkring med Haanden over Øjnene. - Ih Gu' Fader bevares! udbrød hun, da hun fik Øje paa Jakob - sitter han ikke dér, som Vorherre har skabt ham!

Niels Peter vilde snige sig hen i en Krog.

- Han ossensaa! sagde Pigen og slog Hænderne sammen. - Og der sitter Pi'ebørnene nok saa fromt og ser paa al den Stads! *Hva'* har I haft for?

- Det er bare Jakob og Niels Peter, der har gjort Kunster, Lise! kom det spagfærdigt fra Sofie.

- Ja, jeg ska' kunstre Jer! *Hva'* tror I, Jerres Mo'er vil si'e?

- Det var Niels Peter, der sa'e, a' vi skulde! løj Jakob oppe fra Stigen.

- Den lange Smededolk! skældte Pigen - ska' han spolere ordenli'e Folks Børn? Og hvodden er 'et han har fliet sig til? vedblev hun. - Kom her hen.

Smeden traadte rystende nærmere og garderede sig med en krum Arm mod en Lussing. Men Lise gav sig hurtig til at tørre Støvet af ham med sin flade Haand. Niels Peter gøs, ti Haanden var iskold og fugtig.

- Se saa og kom i Klæ'erne! sagde hun og gav ham et Par smaa Dask i Bagdelen.

Og Smeden sprang hen til sit Tøj.

Jakob sad endnu oppe paa Stigen.

- Vil Du ruppe Dig ner! kommanderede Lise.

Og han krøb langsomt ned. Men da han var naaet ned paa Gulvet, løb han hurtig hen til hende og gav sig til at kravle op ad hende. Hun løftede ham op til sig, og han slog Benene om hendes Liv og trykkede sig kælent ind mod hendes Bryst. Hun kyssede ham forslugent paa Munden og Halsen og lod sin ene Haand glide op og ned ad hans Ryg.

- Lille Mandfolk! sagde hun og knugede ham ind til sig.

Drengen stak sin ene Haand ned paa hendes Hals.

- Ska' jeg kilde Dig li'som om Aftenen, naar vi er kommet i Seng? lo han.

- Lille Mandfolk! gentog hun, og hendes smaa Øjne blev fugtige. - Søde Ven! sagde hun og kyssede ham oppe under hans ene Arm. - Kom saa i Klæ'erne! sagde hun og skød ham fra sig.

Drengen lod sig glide ned paa Gulvet. Men hun greb fat i ham igen og lagde ham tværs over sine Arme og borede sit Ansigt ned i hans Ben tæt oppe ved Lysken.

Gustav Wied,

- Av, av! Du bider mig jo! skreg han og sprællede for at komme fri.

Saa satte hun ham fra sig.

Niels Peter stod næsten paaklædt henne ved Sækkene. Men Pigebørnene og de smaa sad endnu oppe i Vognen.

- Kom saa ner! kommanderede Lise og gik selv hen og løftede Harald og Morten ned paa Gulvet.

- Hvor ka' saadan en stor Kabyler hitte paa saadan no'et? sagde hun og truede med en kroget Finger ad Smeden. - Skammer han sig ikke for Smaapi'erne? Fø-i-i!

Smeden skammede sig som en Hund og gemte Ansigtet bort.

Den gamle gik hen til ham:

- Naa, jaja! sagde hun formildet og strøg med sine klamme Fingre ned over hans varme Kind - han er jo ellesens et net lille Mandfolk, er han.

Gustav Wied.

Da Ove Rode 1893 forlod *København* og knyttedes til *Politiken*, fulgte Wied med, og artikler her blev optrykt i *Menneskenes Børn I-II*, 1894, hvor man glad fæster sig ved fortællinger om fattige, der bevarer livsmodet: "Aviskonen"; den frysende dreng i "Ruskvej"; den landløbende musikanter, "En Bohème", 1899.

Gustav Wied foretog en udenlandsrejse, som delvis blev finansieret ved syv beretninger til *Politiken*, under fællestitlen *Byer. Rejsestemninger*: "Frederiksstad", "Dartmouth". I "Alicante" opleves "en ung Spanier, der har været et Par Aar i Sverige", har sin "Fästmö" dér og samtidig "den dejligste Pige i Alicante." Men alligevel er han "mycket ked af Livet"; bare nogen ville skyde ham; det er netop den mørkøjede skønhed, der gør ham så træt, utvivlsomt ved sin skinsyge. Næste stop Sydfrankrig, "Sète", "Raphael", "Fréjus", "Genua", "Aalborg".

En del bidrag fra *Politiken* m.m. samledes i *Lystige Historier*, 1896, heriblandt en vild kamp efter en stær, der har slået sig ned på en dansk damper på vej gennem Middelhavet, indtil tømmeren dukker op og spørger: "Hva' Satan skal vi med Stæren?"

H.C. Andersen - Stemninger og Eventyr, 1897, forbinder beundring for den uefterlignelige forfatter med stolthed over egne digtninger, bl.a. en fabel, *Brødrene Grøn*, hvor en stork sluger en tudse, gylper ham op igen og siger: "Det kalder vi at gaa gennem Suezkanalen. "

1897 flyttede Gustav Wied med sin lille familie til Roskilde, hvor han hurtigt blev en kendt skikkelse. 1900 erhvervede han den anselige villa, som blev døbt Kastellet. I haven oprejste Wied mindesøjler for sine afdøde venner.

Store romaner

Herman Bang havde med *Haabløse Slægter*, som blev beslaglagt 1880, markeret degenerationen. Gustav Wied fulgte efter med *Slægten*, 1898, og *Fædrene æde Druer. Slægten Opus II*, 1908. I den første er baron Helmuth en solid landmand, men han ægges af sin eksotiske hustrus hvide kød og sognepræstens selvafløringer, bliver mordbrænder af skinsyge, drikker tæt og vil melde sig selv og lide sin straf. Hans adelsstolte moder håner ham:

"Bondemoral... Raadden Slægt! " Den anden har en titel, der efter Jeremias bog 31,29 skal ende: "og børnenes tænder blev ømme." Godset Egeborg smuldrer under slægten Uldahl-Eges erotiske udfoldelser. Etatsrådets uægte imbecile afkom fylder godsets asyl. Gården flyder af uappetitlighed. Sønnen Nils har erobret en yndig krokone, Line; men efter at han har bedraget hende med deres børns lærerinde, vil hun ikke længere give sig "hans syge Sanser i Vold." Følgen er, at Nils drikker med gårdens tjenende kvinder. Døtrene farer vild. Nils går fallit og godset splittes ad. Etatsrådets bror, Joachim på Ravnsholt, gifter sig in extremis med sin husbestyrerinde, madam Henriksen, og det er hendes granvoksne sønner af et tidligere ægteskab, som bliver arvinger til godsets gårde. Nils synker i Wieds øjne så dybt, at han bliver en ydmyg kristen bekender og kirkegænger.

Livsens Ondskab, 1899, *Knagsted*, 1902, og *Pastor Sørensen & Co*, 1913, danner en art trilogi omkring toldkontrollør Knagsted, Gustav Wieds geniale figur, en behåret trold, skarp, skeptiker, misantrop og menneskekærlig, udstyret med et vid, der bevæger sig fra afsvalet humor over lysten skæmt til nådeløs spot. Hver af de tre romaner har deres milieu. *Livsens Ondskab* er det kærlige øgenavn, den godhjertede, naive forhenværende overlærer Clausen giver Knagsted, da han optages som medlem af Ædedolkenes Klub i Gammelkøbing (Roskilde): "Du har intet Ideal. " Knagsted svarer, at den ypperste livsværdi er livslige gyldigheden. Ved klubbens ædegilde varter Emanuel Thomsen op. Den skrutryggede Manuel Thummelumsen har kun ét ønske, at tilbagekøbe sin afdøde fars Møllegaard, men da det lykkes, volder købet nye sorger. "Glæden vil ikke spire. " Knagsted truer sin dødssyge ven, Mørch, til at indsætte ham som enearving, fordi, som man må tro, Mørch har stjålet hans forlovede fra ham. I *Knagsted* indbydes Clausen som gæst med til Karlsbad, hvor de andre gæster er ofre for toldkontrollørens vid. Proprietær Krüger ønsker sig et par pigetvillinger, men "de skal gøres ved et \sect plain *Snuptag*, og det kender jeg ikke. " Når Clausen ønsker, at Knagsted skal blive lykkelig, får han svaret: "*Børn* er lykkelige, og *Dyr* og *Kvinder*, men vi *Mennesker* er det ikke. " Men da lykken er i fare for to forlovede, griber Knagsted ind og kan bagefter deklamere: "*Hvad var Livet uden Kærlighed?* Dens Kraft er stor; dens Magt er vidunderlig; og den overvinder alle Hindringer;... *Jeg* personlig har for Eksempel kendt en Enke, der elskede sin Mand i den Grad, at hun vedblev at faa Børn i mange Aar efter hans Død. " I *Pastor Sørensen & Co*. svarer Knagsted på et anrån: "Er det ikke hr. Toldkontrollør Knagsted? " "Jo, desværre. " Men anrånbereren er den 17-årige Line, som en tid foruroliger den 50-årige ungarls hjerte, trods dennes hjemliv med "sit Køds henrivende Veninde." Han støtter den hule teolog Sørensens frustrerede hustru, som kalder ham "et af de bedste Mennesker, jeg har kendt"- Til romanernes spirituelle vid knytter sig Wieds ypperlige oversættelse, *Snobberne*, 1900, efter William Thackerays *Book of Snobs*, 1848; den er langt mere sprudlende end Robert Watts fra 1864.

Satyrspil

I de rige år omkring århundredskiftet, da de store prosaværker støbtes, fik Wieds dramatik sin klassiske humoristiske karakter. Titlen *Erotik* er ironi. I dette *Satyrspil i tre Akter*, 1896, bliver fire bedsteborgere, efter kvindernes planlægning, gift med den husbestyrerinde, de egentlig er godt trætte af. Og da hver er kommet på sin rette plads, kan det livligste gemyt, hr. Snild, holde tale for de herrer og damer: "Irotikken er en af Livets højeste Magter."

1897 kunne Wied sætte fire skuespil sammen: *Adel*, *Gejstlighed*, *Borger* og *Bonde*. De var skrevet 1895-97. De to første blev trykt i *Tilskueren: En Mindefest* og *Herrens Venner*. De to sidste kom i bogudgaven: *Centrum* og *Døden*. Hvert satyrspil har sit motiv, som beforder handlingen. *En Mindefest* forener to adelstyper, den tykke, rustikke storbonde, enkemand og hofjægermester, og den ugifte hofmand og kammerherre. De mødes på årsdagen for husets frues død. Hun var

også verdensmandens hemmelige elskerinde. Med næsten ufattelig finesse måler konversationen spillet mellem de to kontraster. *Herrens Venner* anslår præsten Vilhelm Birkedals dengang aktuelle salme for vakte kristne: "Herrens Venner ingensinde / Mødes skal for sidste Gang." Vi overværer, at højkirkelige præster støder sammen, ikke blot med lægprædikanter, men også indbyrdes. *Centrum* samler en provinsbys borgerskab omkring stadens midte. To matadorer intrigerer om byrådets placering af den kommende jernbanestation, som hver af dem vil have placeret til deres forretnings fordel. *Døden* er helt anlagt efter tidens arveret. Den fattige Marenstine, som blev gift med den nu afdøde sognefoged, nåede at få en søn med ham - eller med forkarlen Niels. Over for den døde proprietærs hadske familie forsvarede Marenstine med fasthed og held sin arve- og bestyrelsesret. Det beundringsværdige drama får sit humoristiske højdepunkt, hvor degnen bliver sat til at vugge den fireårige stamherre, der utilfreds med degnens visse lulle rejser sig over ende og udbryder: "Hvodden Satan i Helvede er det, du vugger...?"

Det svage Køn, 1900, bragte skuespil, som var skrevet 1898-99. *Hendes Naade* ligner mest en kort roman, dialogisk skrevet i seks afsnit. Den 47-årige baronesse omfattes af forfatteren med beundrende sympati, fordi hun gløder, som sit rødblonde hår, af sensommerforelskelse. *Fru Mimi* var som "Satyrspil" trykt i *Tilskueren* 1898. Den lille kælnede frue hævner sig på sin lærde historiker ved at flytte hans seng ud af sovekammeret, men da han sent i mørket tror, hun ligger i hans, viger hævnen for længsel: "Jeg har længtes saa forfærdelig efter Dig!" - *Frøken Mathilde*, af småborgerlig herkomst, en hengiven veninde hos den velhavende Georg, der gerne vil tage ansvaret for den nu gravide Mathilde: "Barnet er jo *mit*." Men så røbes det, at hun har haft omgang med hans to brødre, pigejægeren Benjamin og den melankolske poet Find, og man forudser Frk. Mathildes skæbne... - Efter et markedsbesøg sover *Ane-Marie* med sin mand, Søren, og sin ven, Mads, i fælles seng. Undtagen den halve time, Søren står op for at fodre hestene. Han hoverer, for han tror, de andre har sovet fast. Men det hænder, at Mads stille siger, at "han var nu li'egodt alli'evel d'anne inde, da han va' u'el."

Gustav Wied havde altid et rimeligt forråd af anekdoter med en godmodig eller smertende pointe. Nu skal de sættes på dialog. Det kunne jo være, de blev opført. *To Kroner og halvtreds og andre Skærmysler*, 1901, bestod af syv dialogiserede fortællinger, hvoraf de seks foregår på landet. De kræver ingen opmærksomhed, undtagen den klassisk fortryllende *Skærmysler*, der med fordel kan sammenstilles med *Et Opgør. En lille Komædie i een Akt*, 1904. *Skærmysler* opstår, hvor to ældre søstre, frøknerne Bülow, bor sammen, kærligt forbundne, men drillende hinanden, den myndige Clara minder stadig den konciliante Hertha om hendes spastiske bevægelser, og Hertha Clara om hendes næse, der snøvler. Deres niece, Ellen, som de har taget til sig, som undervises på kursus og ved forelæsninger, driller Clara groft. Damernes ven, professor Petersen, afleder fint skænderiet, og den hvasse Clara viser sin ømhed for Ellen: "men i Morgen er der atter en Dag -." *Et Opgør* omfatter to tidligere manufakturhandlere, den gerrige Helms og den generøse Krakau, der deler, skarpt adskilt, værelse på en borgerstiftelse. Helms siger til Krakau: "Du var'nte med til din bedste Vens Kones Begravelse! Det tilgi'r jeg dig aldrig, Krakau." Det forstår vi, da det opklares, at Helms har plaget sin kone, så denne søgte trøst hos den ugifte Krakau, som bliver far til Andrea, der i ægteskab fødte Helms' dattersøn Knud, der nu er blevet student og alles yndling her på Helms' 80-års fødselsdag. Da denne er overstået, er Helms meget forlegen, men løser knuden, idet han siger til Krakau, at han skulle have røbet hemmeligheden tidligere - for nu er de fælles om den og kan i fortrolighed altid tale om Knud.

Dramatisk samarbejde

Gustav Wied vidste, at han var dygtig til kort repliksnapp dramatik, men havde svært ved at

bygge et af de store, handlings- og indtægtsgivende dramaer. Han gik i samarbejde med teaterkyndige venner. Den gemytlige Jens Petersen fik stor andel i *Første Violin*, som blev opført på Folketeatret og Casino 1898-1936 i alt 205 gange. Forklædt som mand melder den kløgtige Anna sig, i Anna Larssens skikkelse, til en kvartet som første violin. Mændene her er allerede urolige, og da Anna fremtræder som kvinde, bliver de desperate friere, indtil hendes sande elskede, Ludvig, hævder sin ret. Skønt Anna Larssen brillerede med amerikansk accent i Jens Petersens og Gustav Wieds *Atalanta eller Naar Piger har Penge* (1901), mislykkedes det indviklede affektdrama på Dagmar-teatret 1901-02.

Det var den entreprenante teatermand Peter Fristrup, som med Wied satte dele af *Livsens Ondskab* op på Folketeatret som *Thummelumsen*, der gjorde stor lykke 1901-04 med Emil Wulff og igen på Frederiksberg teater 1907. På film 1941 med Peter Malberg og TV 1972 *Livsens Ondskab* med Keld Marcuslund. Den skævsuldrede Manuel Thomsen er Wieds uopslideligste rolle på scene og i film. *Slægten* fik som film samme titel (1978), *Fædrene æde Druer* blev filmet som *Sort Høst* (1993). Intet under, at Wied søgte at få skuespil op at stå. Til Folketeatret oversatte han et jævnt norsk lystspil, Anthon B. Nielsens *Bedstemors Gut* under titlen *Kisse Ballings Forlovelse*. Det gik ni gange 1902, men blev aldrig trykt. Den problemløse komedie, der ender med to ægteskaber, findes i kopi på Det kgl. Bibliotek med de sidste ord i Wieds håndskrift: her "er 4 stakkels Mennesker, som er gaaet hen og kommet i Slaveriet." Gribende i sit følsomme spil er derimod *Den gamle Pavillon*, som gik seks gange på Det kgl. Teater 1902. Det var en dramatisering, fint forbedret, fra *Tilskueren* 1893. Jægermesteren, godsets ældede ejer, havde giftet sig ungt; jægermesterinden fik en datter med den unge gartner. Da nu jægermesteren er død, skaber Wied med de tre personer nogle scener, der er de mest menneskeligt bevægende i forfatterskabet: moderens visdom, datterens overgivenhed og gartnerens heroisme løfter dramaet op, hvor lykke og ulykke går i ét. - Dramatisering var også løsnet for *Slægten*, 1904, da romanen blev til *Hendes gamle Naade*, som uden degenerationsmotivet præsenterede fornem skuespilkunst 1904 og vandt ny tiltrækning 1941.

Det var store dage, måske de største i digterens liv. Romanerne var folkekær læsning. Honorarerne flød fra teatrene. Oversættelser til tysk var i gang fra 1900. Hvem kunne ikke forvente at komme hjem som *Byens Stolthed*, der var en komedie, som blev til med bistand af Peter Fristrup. I årene o. 1900 havde København set den norskfødte billedhugger, Stephan Sinding, hjemkommen fra Paris bedækket med udmærkelser. Det er baggrunden for maleren Hans Fjordby, der modtages med honnør i sin hjemstavn, Fjordby, hvor han dog vækker forargelse, idet han maler en nøgen Stella, et ufordærvet cirkusbarn, som han tager med sig tilbage til Paris som sin hustru.

Et forunderligt overmod greb digteren, da han skrev et enormt satyrspil, *Dansemus* (1905). I afdelingerne I-IX vil han fange alle sine yndlingsaversioner, lige fra "Nogle Aforismer af Peter Idealist", fremstillet i snappe dramatiske optrin, med slagord som: "Hvorfor gaar De da selv paa Horehus, Hr. Minister?" En yngling tilvender sig nogle pengestykker, men angrer og uddeler dem godgørende. "Hvilket han sikkerligen vil fortryde, naar han bliver ældre." En søn anklager sin griske fader: "Ha'de Du kunnet sælge vos, ha'de Du gjort det!" Som symbol på livets meningsløshed møder vi dansemus, rundt om en pind i et bur. Deres ejer, filosofen Melling, fortæller, at de nu har fået unger og ædt dem. "Ak, om vore Forældre havde været lige saa fornuftige! Ja, vi danser alle efter en højere Lirekasse, Deres Excellence." Alle er under anklage. Kun den ægte moder og enkelte andre, der ejer kærlighed og medfølelse, er rosværdige. Måske samfundsreformatoren Melling, der forsvarer et menneskes ret til efter egen beslutning at dø. Men han rammes af religiøst storhedsvanvid: "Jeg er Tvillingbroder til den Herre Jesus Kristus" og ender i dårekisten. Det er de mange minispil og deres forfatterkommentarer, der gør *Dansemus* til et eminent læsedrama, man blændes af. Den ydre ramme, hovedstaden

Absalonia i kongeriget Rugmelien, er nærmest forberedelse til rådhusklokkernes toner, der afslutter det gigantiske satyrspil: "Fader, se i Naade ned / til den hele Red'lighed."

Teaterfremgang

Gustav Wieds selvbiografiske fængselshistorie, der stod i *Ungdomshistorier*, 1895, blev dramatiseret, forvandlet til *Ranke Viljer, Satyrspil i fire Akter*, som Fristrup arbejdede med på, et vittigt lystspil, hvor mænd og kvinder bliver sat på moralske prøver, også af politisk art, som giver titlen ironisk klang. Københavnerne morede sig på Dagmar-teatret, 1907-08 og med titel *2 x 2 = 5* på Folketeatret 1911-13 og 1926, - *Kærlighed. Fire Idyller*, 1909. De skal lære os, hvor megen kærlighed der er i verden, men rigtignok enten af folkets plumpe art eller overklassens letfærdighed.

Efter Albertis selvafløring 8. sept. 1908 og kriminel adfærd omkring planering af nye jernbaner blev satiren hos Wied politisk angribende. Som i *Ærtehalv*, skrevet med forfatteren Karen Bramson og opført på Dagmar-teatret 1909-10. Blandt *Tre Satyrspil*, 1911, er sagadramaet *Om Floke* parodi på J.C. Christensen, *Ministeræderen* og *Det Usigelige* højrefolks protester mod venstrebønder, som efter systemskiftet dominerede på Rigsdagen og blandt de sexgale hellige.

Vidunderbarnet. Satyrspil i fire Akter, opført i november 1914, er Wieds diabolske parodi på Ibsens *Vildanden*, hvor Hjalmar Ekdal er en selvoptaget døgenigt, som forkaster den elskede Hedvig, da han erfarer, han ikke er hendes far. Da v. Borgen hos Wied får at vide, at det sangbegavede vidunderbarn er søn af en musikalsk ven, føler han kun glæde, for barnet, som alle andre, elsker den naive optimist v. Borgen, evigt selvtilfreds. Til sin hustru, der græmmes ved tanken på sin momentane utroskab, siger han: "Ja, hvor er jeg i Grunden en storslaet Karakter, Magda! Men miskendt. ...Men ogsaa *det* har sin Charme!..." Før tæppet går ned, høres, at "Fru Magda ler skingrende: Ha, Ha, ...!"

Nye historier - og et slutspil

Ved siden af de store romaner og blomstrende teaterstykker havde Wied udgivet samlinger af historier fra tidsskrifter og lignende. Fuldendt kunst er bogen *Faareper. Et Liv*, 1905, om en levelysten og typisk kvindehader, *Circus Mundi*, 1907, hvori bl.a. "Madonna med Liljerne", som aftegner firsernes og halvfemsernes maskuline holdning over for kvinderne: måbende betagelse og utilsløret foragt. Desuden en oversættelse af Jules Laforgue: *Pierrots Giftermaal*, om den paradoksalt impotente Pierrots forhold til Columbinette. *Mellem Slagene*, 1914, har som hovedstykke "Af den gamle Vinhandlers Optegnelser". Wieds bearbejdelse af en ældre mands historie om sit livs kærlighed. Der tilføjes oversatte friske dyrehistorier og drengestreger, der afgav bogens motto: "Thi der stikker nemlig stadigvæk en god Del Indianer i mig..."

Unægtelig var Gustav Wied sulten efter stof til en bog, der kunne bringe hans økonomi ny fremgang. *Mellem Slagene*, der var udkommet o. 15. marts 1914, blev nemlig morderisk anmeldt i *Politiken* 18. marts af Kai Friis Møller, én lang hån over digteren: intet af ham i denne bog ville overleve hans virkelige død. Med de sidste opblussende kræfter forsøgte Wied at genvinde teatrets publikum, idet han, med bistand af Emma Gad, uddrog et skuespil af sit vældige værk, *Dansemus*. Bearbejdelsen, *Kærlighedens Kispus. Satyrspil i fem Akter*, blev spillet på Folketeatret seks gange 17.-22. oktober 1914. Anmeldelserne var fulde af sympati for forfatteren og nedgørende kritik af skuespillet. Under indstuderingen af sit stykke havde Wied været fuld af iver og livfuld optimisme. Han var ikke til stede ved premieren 17.10. 1914, men telegraferede næste dag til direktøren: *Er vi myrdet?* Einar Christiansen svarede: Haaber Nej,

Gustav Wied,

men frygter Ja. Den 24. okt. 1914, tog Gustav Wied sit liv.

Der er talrige vidnesbyrd om, at for Gustav Wied lå selvmordet nær. Dødsattesten er udfyldt af Wieds læge, Fritz E.Th. Jørgensen, Roskilde. Som dødsårsag angiver han "Forgiftning, Hjærtelammelse." Herunder, med anden håndskrift "Cyankalium J.C. "

I en mindeartikel i tidsskriftet *Teatret*, nov. 1914, skrev forfatteren Sophus Michaëlis: "Dyb og knugende er Sorgen over Afslutningen af dette fine, sjælfulte og elskelige Menneskes Liv. Han vilde ikke overleve sig selv og sin Kunst. "

Gustav Wied var en satyr, med bukkefødder, hans skuespil satyrspil. Hans afvisning af borgerlighed fortryllede borgerskabet; hans kvindehad og leg med seksualiteten, hans ramme humor gjorde ham uimodståelig, ligesom hans charmerende væsen over for alle, ikke mindst kvinder.

Filmen *Livsens Ondskab* blev genopført i TV i 2001.

Tekstoplysninger

Den udgave, der er anvendt i ADL, og som der henvises til i dette portræt, er:
Gustav Wied: *Romaner. Noveller. Skuespil 1-12.* Rosenkilde og Bagger, Kbh. 1966.

I [Udgivelse af danske litterære tekster efter 1800](#)

(Den røde Betænkning) DSL, 1996, gøres der rede for foreliggende udgaver i afsnittet om Gustav Wied, s. 90-91.

Bibliografi

[Dansk Litteraturhistorisk Bibliografi.](#)

- [Værker](#)
- [Litteratur](#)
- [Manuskripter og papirer](#)

Værker:

Mindeudgave 1-8, 1915-16

Romaner, Noveller, Skuespil 1-12, 1966-68 (anvendt her).

Litteratur:

Sven Houmøller: *Gustav Wied. En Bibliografi*, 1948.

Andreas Friberg: *Gustav Wied-Puslerier*, 1944.

Johs. Brøndum-Nielsen: *Gustav Wied. Breve*, 1948.

Axel Nielsen: *Parentesen der voksede*, 1948.

Ebbe Neergaard: *Dommen og Drømmen*, 1951.

Gustav Wied,

Eddie Salicath: *Et Par Handsker*, 1951.

Holger Rørdam: *Satyr uden maske*, 1953.

Knut Ahnlund: *Diktarliv i Norden*, Brombergs, Sverige, 1981, s. 224-47.

Knut Ahnlund: "Gustav Wied, förargelsens tecken", Svensk litteraturtidsskrift XLV:4, 1982.

Soya stiftede *Gustav Wied Selskabet* 19. februar 1938, især for at støtte Wieds enke; genoplivet i Roskilde, med Soya velsignelse, 11. nov. 1983.

Det fornyede selskab har udgivet:

Gustav Wied billeder, 1983.

Gustav Wied i spejlet, 1986.

Gustav Wied og hans eftertid, 1988.

Michael Eigtved: *Mellem komik og livslede*.

Gustav Wied som fotograf og iscenesætter, 1993.

Gustav Wied og Kastelets Mindelund, 1995.

Michael Eigtved: "Dansemus og digtermasker (...)". *Spring*, nr. 10, 1996.

F.J. Billeskov Jansen: *Gustav Wied. Den mangfoldige digter*, 1997.

Niels Bruhn Meredin og Jan Nøhr Christensen: *Romanforfatteren Gustav Wied. En analyse med afsæt i Michail Bachtin*, 2000.

Herudover kan der henvises til gængse håndbøger og litteraturhistorier og [Aage Jørgensen, Dansk litteraturhistorisk bibliografi](#).

Manuskripter og papirer:

Det kgl. Bibliotek råder over en omfattende Gustav Wied-samling. Ifølge Lauritz Nielsens fortegnelse over originalmanuskripter (1943), er den langt overvejende del af forfatterskabet tilgængelig som trykmanuskripter.

Siden er indgået flere store Wied-samlinger; under opstillingssignaturerne NkS 4273, 4° ("Mss. og personalia") og NkS 2646, 2° ("Arne Portmans samling") findes renskrifter og udkast til store dele af særligt det dramatiske forfatterskab (bl.a. en scenegennemgang i håndskrift til *Fru Olivia og hendes børn*), men også større fragmenter og udkast til fortællinger og digte, fx en gennemskrivning af historien om Adam og Eva i fortællingen "Mennesket. Begyndelsen" og flere små hæfter med "Fortællinger til Oplæsning".

De manuskripter m.m., der er indgået efter 1943, uddyber særligt billedet af det tidligste forfatterskab. De to nævnte samlinger rummer et ikke uanseligt lyrisk materiale, fra digtet "Fluen. Vers med Moral" (1875, i avistryk 1878) og den trykte lejlighedsvis "Alexandra - biografisk Skitse. Forlagt af Forfatteren. Forfattet af Forlæggeren" (1877) til det episke digt "Trolldøj" fra 1890. Fra disse år findes også en komplet (110 sider i håndskrift) oversættelse af Strindbergs *Faderen*, dat. 1887. Også signaturen NkS 2428, 2° rummer mange utrykte

ungdomsarbejder (findes på microfilm).

Johs. Brøndum-Nielsen: *Gustav Wied. Breve*, 1948, indeholder kun en beskeden del af GW's korrespondance, men Brøndum-Nielsens samling på Det kgl. Bibliotek (NkS 5042, 4°) rummer både fyldige excerpter af et noget større brevmateriale, samt en omfattende fortegnelse over GW's breve. I denne samling findes desuden en stor samling af avisartikler og -fortællinger i fotokopi.

Også i Arne Portmans GW-samling findes et stort brevmateriale med breve fra bl.a. Carl Behrens og Agnes Henningsen, og den store samling lykønskningstelegrammer ved såvel GW's 50-års fødselsdag 1908 som 25-års jubilæet 1914 fortæller i sig selv et interessant stykke kulturhistorie, med hilsener fra Fini Henriques, Betty og Peter Nansen, Karl Larsen, Anna og Michael Ancher, Karin og Sophus Michaëlis m.fl.

Særligt Portmans samling og NkS 4273, 4° indeholder desuden en mængde kuriøs personalia. I førstnævnte både stambog og poesibog, Almanak fra dødsåret 1914 og GW's recepter til Roskilde apotek (). I sidstnævnte findes den ovf. omtalte citatbog ("Bevingede Ord - Sætninger, Perioder m.m. - Samlede 1880-1891, GW"), GW's fortegnelse over sin bogsamling og en i 1891 selvaffattet dødsannonce.

[Fortællingen "De unge og de gamle" er undtagelsesvis bragt in extenso, bl.a. fordi der her er tale om den tidligste (siden reviderede) udgave.

Afsnittet om manuskripter og papirer ved stud.mag. Nicholai Reinseth.]